

861. Norsta, Balingsta sn.

Pl. 145.

Litteratur: B 365, L 87. J. Bureus, Fa 6 s. 219 n:r 264 (Rhezeliuss), Fa 5 n:r 19; J. Rhezelius, Fl 2 n:r 78; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Monumenta 2, bl. 265; UFT h. 3 (1873), s. 15; O. v. Friesen, Runstenar i Uppland undersökta 1899—1901 (ATA), Anteckningar (UUB); E. Brate, Sverges runinskrifter (1922), s. 82.

Äldre avbildningar: Rhezelius, teckning (i Fl 2); P. Törnewall och J. Hadorph, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta och B 365); v. Friesen foto 1900 (ATA, UUB).

Runstenen står rest vid södra sidan av infartsvägen till Vik, ungefär där allén börjar, omkr. 50 m. VSV om Norstatorp. Ristningsytan vänder mot vägen.

J. Rhezelius, som har efterlämnat den första teckningen av stenen, anger som plats; »Widh Norsta i hagen är 3 st^r» (Fa 6). Bureus' renskrift *Sveorum runæ* (Fa 5): »wid Norsta i hagan 3 st^r». — I *Ransakningarna* meddelas (1677), att en runsten finnes vid »Norsta på tomten». — Träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* har påskriften: »Norsta i Balingsta sochn» (B 365 och L 87: »Norsta»). Och därtill lämnas följande meddelande: »På Norsta grästompt wid Bäckén fins en Runestéen i några stycken sönderslagen, af hwilkens sammanläggning fölliande mynd och skriffit ännu afhämtas kan.» Runstenen saknas såväl hos Celsius som hos Dybeck, och har sålunda under lång tid varit förkommen.

Runstenen återfanns år 1869; den var sönderslagen i flera stycken. Dessa hopnitades, och stenen restes i åkern ungefär 10 m. från vägen. Då sammanfogningen var mycket bristfällig och stenen efterhand sjunkit, så att en del av ristningen kommit under markytan, lagades den på nytt år 1946 och flyttades ur åkern närmare vägen, så att den icke skulle vara till hinder för jordbruket.

Stenen består av fem stora delar och ett tiotal mindre. Större delen av rotändan saknas, liksom ett större kilformigt stycke mitt på ristningsytan.

Grå granit, upptill skiftande i rödgrå ton. Höjd (ovan nuvarande markytan) 2,50 m., bredd 1,20 m. Ristningsytan är svårt skadad även på de bevarade delarna. Inskriften är grunt huggen och delvis därför svåräst.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 365):

sihikpurn . . . [risa · stin] · uk · bru · kera : at : aterf : sun : uk · at · mai : tutor : sin : eporn : uk :
 5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55
 suen : uk · uikpu - . . . · sikb . . . R · isi
 60 65 70 75

Sigþorn . . . ræisa stæin ok bro gærva at Adiarf, sun, ok at Møy, dottur sin[a], Æiþorn ok Svæinn ok Vigþo[rn] . . .

»Sigþorn . . . resa sten och göra bro efter Ådjärv, [sin] son, och efter Mö, sin dotter, Etern och Sven och Vigþorn . . .»

Till läsningen: Intet sk finnes vid inskriftens början. 1 s är skadat på mitten, men säkert. 2 i har blivit dolt genom kittningen av fogen, men hade säkert konstaterats vid en föregående läsning. Alla runorna i första namnet äro f.ö. säkra. 9 n efterföljes av tydligt sk. Därefter är ett betydande stycke av runslingan förlorat. Där bör ha stått ytterligare ett namn (ett kvinno-namn), jämte orden pau · litu · risa · stin, varav de båda sista finnas på ett numera förkommet stycke, som ingår i bilden i B 365. 23 k är icke stunget. Men 24 e är tydligt stunget; likaså 31 e. Bst i 28 t stå påfallande lågt, särskilt i jämförelse med det följande 30 t. 29—33 aterf fullt

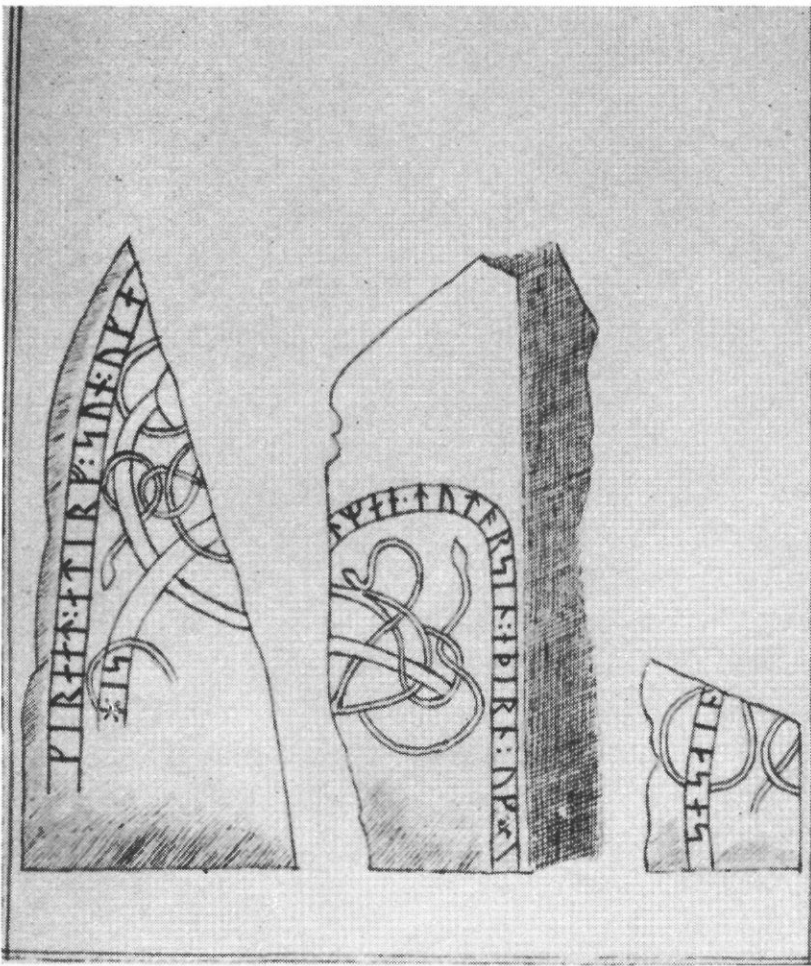


Fig. 350. U 861. Norsta, Balingsta sn. Efter teckning av Rhezelius.

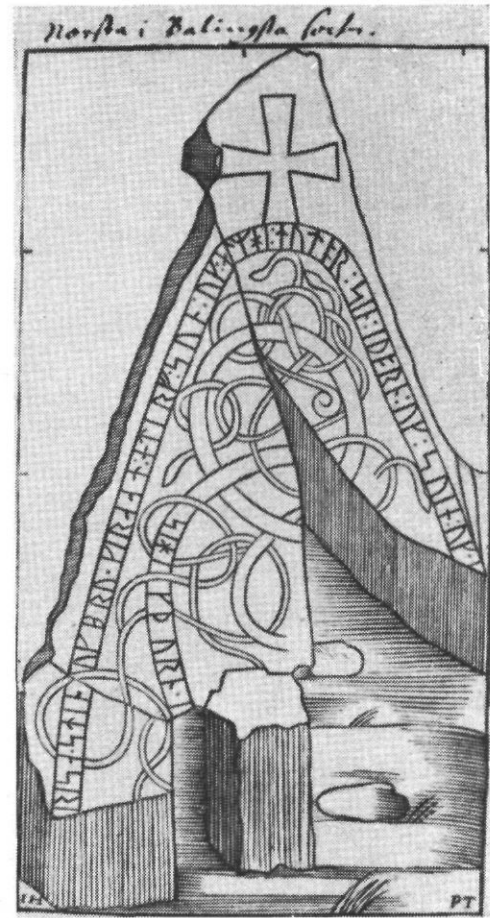


Fig. 351. U 861. Norsta, Balingsta sn. Efter B 365.

klart. Övre delen av 40 **t** skadad; men h. bst till större delen bevarad. Alla runorna i 41—43 **mai** fullt säkra; likaså alla i 44—48 **tutor**. Namnet 52—56 **eporn** fullt säkert. En tydlig fördjupning finns på v. sidan av staven i 61 **e**, sannolikt huggen. Bst i 62 **n** sitter påfallande högt. Övre delen av hst i 65 **u** är i behåll, jämte nedre delen av bst. Även övre delen av 66 **i** är skadad. Följande tre runor 67—69 **kpu** fullt säkra. Av r. 70 endast en hst; om någon bst funnits på h. sidan, kan nu ej utrönas. Därefter ett stycke av runslingan förstört med 3 à 4 runor. 71—74 **sikb** tydligt. Därefter finnas två stumpar av stavar jämte en hel hst. På den del av runslingan, som därefter är förlorad, torde ha funnits 6 à 7 runor. På stenyttans inre har funnits inskriftens avslutning, varav nu endast kan spåras nedre delen av ett **r** (något osäkert), efterföljt av ett svagt sk och runorna 76—78 **isi**.

Rhezelius (F 12): **sih ... sa sain ... kira at : atirf : sun : uk at mae · tutor sin epirn : uk ...**; F a 6: 52—56 **eporn**). — Hadorph och Törnwall (B 365): **sihikpurn · u ... risa · stin uk · bru · kira at : atirf : sun : uk : at mhi : tutor : sin : iporn : uk : suin : uk · -**. — v. Friesen: **sihikpurn ... uk · bru · kera : at : aterf : sun : uk : at : mai : tutor : sin : eporn : uk · suin · uk : uikpu - ... R · isi ...**

Inskriften har säkerligen, såsom ovan framhållits, börjat med två namn. Man och hustru ha låtit resa stenen och göra bron till minne av en son och en dotter. Därefter följa ytterligare tre namn, varefter slutet av inskriften är förlorat. Sannolikt har här meddelats, att jämte föräldrarna tre bröder ha deltagit i resandet av minnesvården efter sina syskon.

De namn, som möta i inskriften, äro — med undantag av *Svæinn* Sven — högst ovanliga. 1—9 **sihikpurn** måste vara samma namn, som förekommer i en västmanländsk inskrift, L 1010 Grällsta, Kila sn, under formen **sihporn** (läsningen är bestyrkt av Brate år 1900). Norsta-stenens **sihik** beror på att ristaren har känt till olika beteckningar av *g*-ljudet i *Sig*- och för säkerhets skull använt dem båda. Det har sålunda funnits ett mansnamn *Sigpurn*. Det är också säkert styrkt genom flera medeltida belägg (Lundgren-Brate). Möjligen föreligger samma namn, ehuru

tecknat på ett onöjaktigt sätt, i ännu en uppländsk inskrift, nämligen U 440: **siþor**. — Inskriften innehåller ytterligare åtminstone ett, sannolikt två, namn med efterleden *-þorn*. 52—56 **eporn** torde återge ett *Æiþorn*, icke belagt annorstädes. Det tyvärr skadade namnet 65—70 **uikþu** - har sannolikt också varit en sammansättning med *-þorn*, sålunda *Vigþorn*. Icke heller detta synes vara känt från annan källa. Ristaren är osäker också i beteckningen av det korta *o*-ljudet; han har två gånger huggit **þurn**, en gång **þorn**. Jfr också 44—48 **tutor**. Namnskicket talar starkt för att de tre män, som nämnas i slutet av inskriften, *Æiþorn*, *Svæinn* och *Vigþorn*, verkligen äro söner till *Sigþorn*. Faderns namn går igen med variation i två av sönerns namn. Mansnamn på *-þorn* äro överhuvud taget mycket sällsynta. Utom *Sigþorn* finns i fornsvenska källor även *Gerþorn*, särskilt brukat, tycks det i Småland. Ett enstaka forndanskt belägg på detta namn härrör från Ö. Göinge hd i norra Skåne (*DGP*). Från västnordiska källor är enligt Lind endast ett namn på *-þorn* känt: *Véþorn*, med ett enstaka belägg. *-þorn* som slutled i mansnamn kan knappast vara något annat än appellativet *þorn*, m. 'törnbuske, törne; även torn, törntagg'. Det är sålunda en variant till det särskilt i fornsvenska namn så vanliga *-viðr*, som knappast kan vara annat än appellativet *viðr*, m. 'träd'.

Namnet *Adiarfr* förekommer i ännu två uppländska inskrifter: U 597 och U 847, men är för övrigt okänt. — Kvinnonamnet 41—43 **mai** (ack.) kan icke tolkas annorlunda än som ett *Møy*, vartill nominativformen bör ha varit *Mar*. Det är onekligen mycket överraskande, att appellativet *mār*, isl. *mær* (ack. *mey*) f. 'mö' brukas som namn. Sannolikt har det varit ett smeknamn, »lillfickan» i familjen.

Som personnamn är detta fsv. *Mār*, isl. *Mær* ytterligt sällsynt. Utom runinskriften U 861 finns ett enda känt belägg. I den isländska *Hervararsagan* omtalas, att konung Inge d. ä. i Sverige hade en drottning, som hette *Mær*. Hon var syster till Blot-Sven, som efter Inges fördrivande under tre år var konung i Sverige och upprätthöll de hedniska offren. *Ingi konungr gekk at eiga þá konu, er Mær hét; bróðir hennar hét Sveinn* (*Norrøne skrifter af sagnhistorisk indhold*, udg. af S. Bugge 1864—73, s. 297). Drottning *Mær* (eller Mö) omtalas icke i någon annan källa. Brate har av det sällsynta namnets förekomst på Norsta-stenen velat draga vittgående slutsatser. »Förekomsten av det annars okända namnet Mö på samma sten som en hennes broder Sven i en ristning, som kan dateras från 1070-talet, lägger tanken nära, att fråga är om drottning Mär (Mö) och Blot-Sven.» Kombinationen förefaller alltför dristig, då man beaktar de omständigheter, som framgå av inskriften. Föräldrar ha, sannolikt tillsammans med tre söner, låtit resa stenen efter en son Ådjärv och en dotter Mö. Dessa ha snarast gått bort i relativt unga år. Det förefaller föga rimligt, att Mö i själva verket skulle ha varit Sveriges drottning. Sven intager icke heller någon framskjuten plats bland bröderna. Namnligheten är nog trots allt en ren tillfällighet. Därtill kommer, att ristningen är försedd med ett kors, och det skulle man väl knappast ha väntat, om den varit utförd av Blot-Sven och hans familj, som voro ledare för det antikristna partiet under 1080-talet.

I språkligt avseende anmärkningsvärt är, att efter 34—36 **sun** saknas det possessivpronomen **sin**, som man väntar, och att detta pronomen efter 44—48 **tutor** har formen 49—51 **sin**, icke **sina**, såsom man språkriktigt skulle vänta. I båda fallen torde snarast föreligga ristningsfel: efter **sun** är **sin** uteglömt, därför att föregående ord var så lika (slutade på **n** och började på **s**); efter 51 **n** är runan **a** överhoppad. Det förefaller svårt att tro, att 49—51 **sin** skulle vara neutr. pl., hänförande sig till både **sun** och **tutor**.

Ornamentiken är ytterst orolig. Då den ingalunda är utförd utan skicklighet och smak, är det i hög grad att beklaga, att denna ristning har blivit så bristfälligt bevarad.